

# CARTEA DE TEATRU

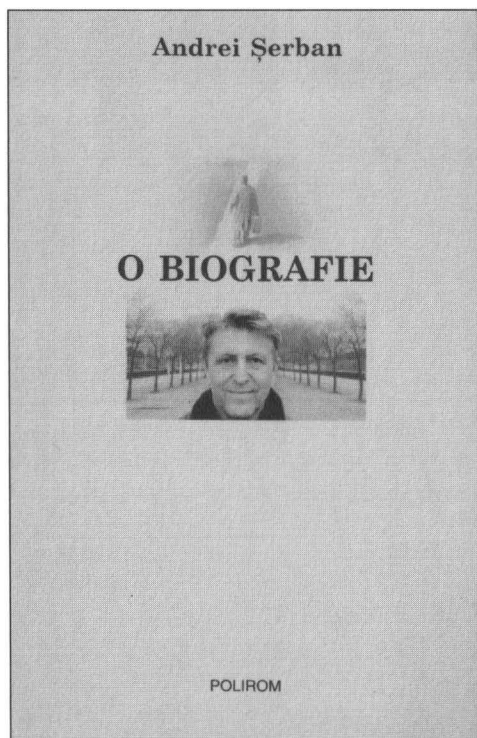
**Adrian MIHALACHE**

## *Viata ca artă*

Andrei Șerban ar fi trebuit să-și intituleze volumul ***O biografie*** (Editura Polirom, 2006), *O antibiografie*. I-a luat-o însă înainte tizul său, André Malraux, când și-a publicat *Antimemoriile*. Cartea lui nu este *biografie*, pentru că lipsește anecdotică savuroasă care face deliciul cititorilor dornici de cancanuri; nu este nici *O autobiografie*, deoarece autorul se distanțează de sine, se privește din exterior, cu ochi lucid și critic. El împărtășește cu Malraux dezinteresul pentru „mizerabila grămăjoară de secrete” care se adună, în timp, în intimitatea unei conștiințe, precum aluviunile în albia unui râu. Pentru asemenea personalități, nu contează „ceea ce contează doar pentru sine”. Volumul lui Andrei Șerban cuprinde analiza la rece a devenirii sale artistice, jalonate de experiențe memorabile. Autorul selectează „întâlnirile admirabile” și analizează acele proiecte ale sale – succese și eșecuri deopotrivă – care l-au îmbogățit și l-au maturizat. El știe, din *Regele Lear*, că „maturizarea e totul” (*ripeness is all*), de aceea alege evenimentul semnificativ, respingând atât „dramele prea umane”, cât și „detaliul indiferent” care,

aduse de hazard, dau povestirii unei vieți o doză de patetism de prost gust. Apollinaire spunea, într-un poem, că „*iubirea noastră-i nobilă și tragică, / Precum masca unui tiran. / Nici o dramă tristă sau magică, / Nici un amănunt de doi bani / Nu ne face viața jalnică*”. Asemenea lui, Andrei Șerban își curăță viața, povestind-o, de întâmplările lipsite de sens, cu toate că putem bănuși că puține evenimente din viața lui au fost cu totul întâmplătoare.

Andrei Șerban a avut curajul să-și ia soarta în mâini și să plece în lume. N-a plecat pentru a cuceri lumea, deși a reușit acest lucru, ca rezultat colateral, ci a plecat pentru a se cuceri pe sine. După contactul cu mediul experimental din teatrul Off-Broadway, a avut șansa întâlnirii cu Peter Brook, care l-a făcut să-și pună întrebarea fundamentală: „de ce faci teatru?”. Nu a fost doar un contact intelectual, ci unul intim, ca de la ucenic la maestru. A reținut, din antrenamentele la care a participat, ca și din colaborarea la Proiectul *Orghast*, cât de importantă este distanțarea de sine, precum și îmbinarea dintre practica



umilă și reflecția subtilă. Cartea lui Artaud despre „teatrul cruzimii”, care a dezorientat atâtea minți, l-a îndemnat să plece în Bali, pentru a verifica totul „la fața locului”. În Japonia, se interesează de teatrul tradițional și, mergând pe fir, ajunge la *zen*. În Brazilia, asistă la un ritual *voodoo*, fiind receptiv, empatic, dar fără a se lăsa cuprins de frenezie. Încetul cu încetul, ajunge la convingerea că teatrul contemporan trebuie să-și regăsească rădăcinile ritualice. Ancorarea spectacolului în actualitatea zilei prin aluzii, adaptări, *trouville*-uri ingenioase i se pare un joc minor, care eludează esențialul. A fi „spiritual” cu orice preț te împiedică deseori să ajungi la spiritualitate. De aceea, de pildă, în ce privește interpretarea lui Shakespeare, îl preferă pe Martin Lings lui Jan Kott. Perspectiva sacră i se pare mai profundă decât cea politică. Ideea la care a ajuns Andrei Șerban este aceea că teatrul ar fi necesar doar în măsura în care oferă o modalitate de contact cu energiile cosmice, actorul fiind mediatorul dintre aceste energii și publicul spectator. Conceptul „energiilor necreate”, ca manifestare primordială a sacralului, este contribuția esențială a religiei creștin-ortodoxe. Catolicismul, de la Tommaso d'Aquino încoace, postulează existența lumilor intermediare, populate de îngeri, aflate între Divinitate și lumesc. Practicile *zen* sau, în spațiul nostru cultural, cele isihaste, desfundă canalele prin care subiectul deschis înspre Cosmos poate absorbi energiile necreate, cam așa cum se întâmplă în episodul evanghelic al „Schimbării la față”, când Mântuitorul este aureolat de lumina enigmatică de pe Muntele Tabor. Andrei Șerban tinde să realizeze în spectacolele sale, prin antrenament sistematic și concentrare controlată, tocmai un asemenea „miracol”. Totuși, pentru el, teatrul „nu este același lucru cu o disciplină spirituală, e o reflecție, e doar o metaforă care să-ți trezească apetitul pentru a o căuta în viață” (pag. 336). Rezerva mi se pare importantă. Teatrul este o artă laică și democratică, o artă care a devenit autonomă, în *polisul* antic, atunci când s-a separat de ritualul religios, când oamenii au început să gândească critic, nu mitic. Revenirea integrală a teatrului în zona „misterului” nu mi se pare nici posibilă, nici dezirabilă. De altfel, ca mulți alți mari creatori, Andrei Șerban nu practică numai ce predică, spectacolele sale nefiind doar ceremonii extatice, ci și procese dinamice (în ambele sensuri ale cuvântului, de desfășurare și de confruntare), în care dialectica strălucește într-o luxuriantă de semne.

Conștient de importanța corporalității în teatru, singura care face să interacționeze diversele sisteme semiotice integrate în spectacol, Andrei Șerban privește critic tendințele spre tehnologizare și virtualizare. A utilizat instalații video când a montat *Pericle*, dar se mărturisește sceptic „față de încorporarea tehnicilor de film sau video în teatru, căci ecranul fură cu ușurință atenția spectatorului, în detrimentul actorului de pe scenă” (pag. 338). Se mărturisește, totuși, încurajat, de instalațiile lui Bill Viola, de spectacolele realizate de *Wooster Group*, în care „balanța dintre video și teatru este justă”.

Cartea lui Andrei Șerban stă bine alături, pe același raft, cu *Viața mea în artă* de Stanislavski, *Spre un teatru sărac* de Grotowski, *Spațiul gol* de Peter Brook și *O canoe de hârtie* de Eugenio Barba. Toți ceilalți au avut norocul unor grupuri stabile, instituționalizate, alături de care au făcut școală. Andrei Șerban visează, și el, la o școală de teatru experimental, iar faptul că această năzuință i-a fost zădărnicită, tocmai când era pe cale să ia ființă, l-a îndurerat peste măsură. Mi se pare însă că nu atât „oniseii și muștele” sunt de vină, cât destinul său, care este unul de singuratic. Deși este un om de echipă, care-și iubește actorii și colaboratorii, aceștia îl consideră suportabil doar în doze mici, pentru un interval relativ scurt. Explicația constă în faptul că, dacă talentul fascinează și seduce, inteligența este un păcat mai greu de iertat.